

REMÉNYSÉGÜNK A HIT

Végh László

2006. április 25.

Világunk környezeti és erőforrásválságának oka alapvetően szellemi. Az épen gondolkodó, széleslátó-körű, meszire tekintő embert nem fenyegethetné az összeomlás, sőt a kipusztulás veszélye. Ma a nagyszerű értelmi képességű ember kiváló adottságait elsősorban arra használja fel, hogy a pillanatnak élve minél többet csikarjon ki magának másokból és a természetből. Így biztos pusztulás vár rá. Az erőforrásokat eltékozza és emiatt a fogyasztásra épülő világrend megsemmisül. A kifosztott, tönkretett természetes környezetben az emberiség pusztá léte is kérdésessé válhat.

A fogyasztói rendszer nagy romlása valamint a hatalmas területeket sújtó pusztulás és zűrzavar nem túlvilági veszély, hanem már két-három évtizeden belül jelentkező közvetlen fenyegetés. Az emberiség legalább egyrésze viszont nemcsak hogy fennmaradhat, hogy továbbviheti műveltsége javát. Sőt, elképzelhető, hogy a tömeges éhenhalást elkerülve állhat be az emberiség fenntartható lélekszáma. Az azonnali megfelelő váltással ezt el tudnánk érni. A világhelyzet gyökeres ártértelezése és megváltozása, a tudományos és műszaki fejlődés vívmányai lehetővé tenné a sima átmenetet. Ennek az volna a feltétele, hogy megszűnjön az egyik napról a másikra élés és a nagyobb távlatokra tekintő emberek képesek legyenek valódi lehetőségeikhez igazodva élni. Erre azonban csak akkor számíthatunk, ha hiszünk abban, hogy az emberlét több, mint az anyagi létezés és siker. Ha az egyén megvilágosodik és felismeri azt, hogy az ember nem egyszerűen a legértelmesebb állat. Ha megtérve eléggé éberre és a jövőben bízó, létét értelmesnek tudó emberré válik, akkor képes lesz arra, hogy megmentse a szakadék felé rohanó világot.

Ahhoz, hogy az értelem eltévelyedésének jellegét és a hit megújító erejét jobban megérthessük, tekintsük át az emberi tudatról, gondolkodásról, az egyén szabadságáról való ismereteinket. Így jobban láthatjuk majd az ember indítékait, törekvéseit, lehetőségeit és azt, hogy mennyire alapvető az ember számára a hit és a vallásosság. Ehhez először ismerkedjünk meg az emberi agy működésének néhány jellegzetességével.

A 20. század során az emberi viselkedést tanulmányozó lélektan és az elme működését műszerekkel vizsgáló agykutatás megvilágosító erejű felfedezéseket tett. Mostanára kezdünk oda eljutni, hogy a lélektan és az agykutatás eredményei egymást kiegészítve, megerősítve magyarázhatják az emberi viselkedést. Sokminden, ami eddig csak bölcselők feltevése, vagy vallási, erkölcsi rendszerek tanítása volt, az manapság tudományosan értelmezhető területté fejlődik.

A lélektan és az agykutatás egy fontos eredménye az, hogy nem a valóságot látom, hanem annak a bennem előállítható képét. Az agyműködés jellemzői szerint az elménk a világban történeteket nem egyszerűen, felvevőgépként rögzíti, hanem a már korábban ismertekkel, tapasztaltakkal összevetve értékeli, minősíti és tárolja el azokat. Ennélfogva az egyén a világból csak azt veheti észre, azt látja meg, amit vagy amihez hasonlót már ismer. Azaz az ember csak olyan dolgokat foghat fel a világból, ami, vagy amihez hasonló már megvan benne. Ezért az egyén a világban elsősorban csak azokra a dolgokra figyel fel, amelyek a benne kialakult rendszernek, amit a világszemléletének, felfogásának nevezhetünk, megfelelnek. Amik a benne kialakult szemléletnek ellentmondanak, nem vagy alig képes mit kezdeni. Ezért az ember döntéseit világszemlélete, felfogása meghatározó módon befolyásolja.

Képzeld magunkat a vizsgálóbíró helyzetébe. Az a feladata, hogy a történeteket kivizsgálja, feltárja, hogy pontosan mi, hogyan zajlott le. Az esetet vizsgálva szemtanúkat hallgat ki. A szemtanúk egymásnak

ellentmondó dolgokat is mondanak. A vizsgálóbíró tudja, hogy ez úgy is lehetséges, hogy a szemtanúk közül egyik sem hazudott. Csupán arról van szó, hogy beállítottságuknak, neveltetésüknek, műveltségüknek, korábbi tapasztalataiknak megfelelően más-más dolgok ragadta meg a figyelmüket és elméjük az esemény feldolgozása során a történetek egyes elemeit különbözőképpen értelmezte és raktározta el. A vizsgálóbíró feladata az is, hogy megfelelő kérdéseivel tisztázza, hogy az adott tanú alkatának, műveltségének stb. ismeretében a tanú vallomásából mi fogadható el tényként. Tanácsos azt is kerülni, hogy a tanúk még a kihallgatásuk előtt megismerkedhessenek a többi tanú vallomásaival, mások és a sajtó véleményével. Ha a vallomások teljesen egybecsengenek, amikor a vizsgálóbíró rögtön észreveszi, hogy meg akarják téveszteni. Ekkor azonnal felismeri, hogy a tanúk összejátszanak, mert esetleg bűnrészesek, vagy megfélemlíthették, megvesztegethették őket.

Ha valami az eszünkbe ötlük, általában nem tudjuk, miért éppen az jutott az eszünkben és milyen úton-módon jutottunk el az adott gondolathoz. Nem láthatunk bele az elménkbe. A tudat működése nem követhető számunkra, döntéseink valódi hátterét általában csak sejthetjük, sőt nagyon sokszor érthetetlenül állunk önmagunkkal szemben. A lélektan és az agykutatás legújabb eredményeit is figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy a döntéseinket az elménk tudattalan tartományai munkálják ki. A tudatos szint csak mint figyelő, szemlélő, felülvizsgáló, ellenőrző egység működik. Megvizsgálja, hogy a tudattalan által előterjesztett anyag megfelelőnek, ésszerűnek tűnik-e, jól van-e megfogalmazva, stb.

Amire tudatosan képes vagyok, az a belőlem felbukkanó szándékok, tennivaló, mondanivaló értékelése, jóváhagyása vagy letiltása. Mintha két valaki lenne bennem. Az egyik, az alávetett, a tudattalan, aki mindent csinál és a másik, a tudatos rész, aki mindezt értékeli, elfogadja vagy letiltja vagy új megoldásokat kér. Azaz a tudatosságom segít abban, hogy minél jobban, elfogadhatóbb módon viszonyuljak a környező világhoz, mennél jobban érvényesíthessem törekvéseimet. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy valódi szándékaim pontos mibenlétét sem tudhatom. Többek között azért sem, mert nem vagyok tisztában azzal sem, éppen milyenek a bennem lakozó öröklött adottságok és ezek hogyan hatottak, hatnak kölcsön az általam kapott neveléssel. Nem érthetjük meg, mik az igazi mozgatóink, csak az eljárásaink tanulmányozhatók. Azaz az ember nem az az ésszerűen gondolkodó, döntéseit az értelem fényében meghozó lény, akinek főleg a felvilágosodás kora óta nagy büszkén hisszük magunkat.

Mivel csak találgathatjuk, miként keletkeznek döntéseink, azt sem tudhatjuk pontosan, hogyan fogunk viselkedni változó környezeti feltételek mellett. A különböző körülmények között végzett lélektani kísérletek sokszor megdöbbentő eredménnyel járnak. Az emberek olyasmiket követnek el, amit korábban nem hittek volna el magukról. Sajnos erre számos szörnyű történelmi tapasztalat is van. Az emberben rögzült értékrendet az adott társadalmi helyzet felforgathatja és emberek elképzelhetetlen szenvedést okozhatnak másoknak.

Az egyén világszemléletének kialakulását az öröklött adottságai és a nevelés együttesen határozzák meg. Az ember mennél fiatalabb, annál fogékonyabb a környezet által adott mintákra, mások viselkedésére. A tudat magzatkori, kisgyermekkorai és a rákövetkező, a felnőttkorig tartó fejlődési szakaszai ezért meghatározóan fontosak. Az egyén világszemlélete kb. 25 éves korára szilárdul meg. A világszemlélettől függ, hogy minek tartja magát az ember a világban, milyennek látja a világot, mit tart annak egyes dolgairól, mi lesz számára fontos és mi az, ami kevésbé értékes. A középkorú egyénnek nagyon kemény és hosszú ideig tartó munka kell ahhoz, hogy valami számára teljesen új dolgot meg tudjon érteni, ugyanis létre kell jönnie az újfajta gondolkodáshoz szükséges agyi rendszernek.

A rend felfedezése mintázatok felismerését jelenti. Az ember a talált mintázatokat elraktározza az emlékezetében és az újabb észleléseit a már ismertek alapján rendszerezi, értelmezi. Keresi, mi a közös a mostaniban és a régiekben, milyen újabb kapcsolatokat lehetne találni a dolgok között. A nagy kérdés az, mennyire függenek össze a világ dolgai. Ha a kölcsönhatások nagyon erősek, akkor igazából semmit sem lehet a többitől függetlenül vizsgálni. A bölcsesség és az okosság az emberi értelem használatának két módszeréhez köthetőek, amelyek különböző feltételek mellett alkalmazhatóak. Hogy melyikhez érdemes folyamodnunk, az attól függ, milyen az a terület, amivel éppen foglalkozunk.

Az okos, ahogyan nyelvünk szemléletesen ki is fejezi, 'ok-os', az adott dolgot az ok-okozati összefüggé-

sek alapján vizsgálja. Ez akkor jó és hatékony módszer, ha a dolog eléggé egyszerű vagy leegyszerűsíthető, azaz a vizsgálandó a világ egyéb hatásaitól elszigetelhető. A leegyszerűsítés után a viszonylag egyszerű rendszert pontosan meghatározva, megmondva, hogy mi alatt éppen mit értünk, okszerűen gondolkodva feltárjuk a rendszert jellemző összefüggéseket. Az okos gondolkodás, ha a vizsgált dolog valóban egyszerű és a világ többi dolgától leválasztva vizsgálható, nagyon hatékony és eredményes. Az okosság elveti a tekintélyt, számára csak a tiszta érvelés a mérvadó. Az agytevékenységet tekintve az okos gondolkodás elsősorban a tudatos szinten vagy annak közelében folyik. Az okos gondolkodás folyamata megragadható, a menete feltárható.

A bölcs gondolkodás a mintázatok átfogó elemzésén alapul és elsősorban a tudattalan határozza meg működését. A bölcsesség a világ dolgait, jelenségeit a tapasztalatok összessége alapján értelmezi. A bölcs módszere bonyolult, összetett rendszerek esetén is alkalmazható. A bölcs azt keresi, hogy amit vizsgál, ahhoz hasonló hol fordult már elő korábban, mikkel vethető össze, mi lehet a mostaniban a már ismertekkel közös. A talált hasonlóságok alapján ítéli meg, hogy a vizsgált dolog miféle. A bölcsnek tehát sokat kell tudnia és a hasonlóságok felismeréséhez jó képzelőerő is kell. A bölcs gondolkodás eddig leírt folyamata a tudattalan szinten történik és mint ilyen nem követhető, nem térképezhető fel. Ha sikerült valamilyen párhuzamot, hasonlóságot felismerni, akkor a bölcsnek tudatosan gondolkodva, okosan elemeznie kell, hogy a felismert hasonlóságnak van-e valódi alapja, vagy csak képzeletének játéka vetette egymás mellé a két dolgot. A bölcsnek ezért egyúttal okosnak is kell lennie. Ha az egyén erre az utolsó lépésre nem képes, akkor nem bölcs, mert homályos, mások számára követhetetlen dolgokat mond. A belőle kibukó kijelentéseket okos elemzés nélkül közlő egyén például a jós és a látnok is.

Az okos ellentéte a buta, aki nem tudja a lényeges dolgokat a lényegtelenektől megkülönböztetni és nem képes összefüggéseket átlátni. A bölcs ellentéte a bolond, aki nem ismeri fel, hogy a vizsgált dolgok mennyire összetettek és tekintet nélkül mások tapasztalataira, figyelmeztetéseire, ragaszkodik a helytelen leegyszerűsítésekhez. A bonyolult rendszer jellemzői közül egyet kiragad, azzal alaposan foglalkozik, és ennek a részleges vizsgálatnak az alapján úgy bánik a rendszerrel, mintha a rendszer egészét értette volna meg. Ebből nagyon sok baj szokott származni. Míg a bölcsesség együttjár az okossággal, az okos bizony lehet egyúttal bolond is, ha rögeszmésen hangsúlyozza saját okosságát és képtelen felismerni leegyszerűsítéseinek korlátait.

A mindennapokban a csak okosan gondolkodó ember jelentős előnyben van a bölccsel szemben. A csak okos ugyanis különösebb töprengés nélkül él a lehetőségeivel, felhasználja a rendelkezésre álló eszközöket és nem vesztegeti erejét és idejét arra, hogy a távlati következményekkel is foglalkozzon. A bölcs viszont gondol a jövőre, a tágabb összefüggésekre is és ezért a köznapi gondolkodás számára határozatlannak, élehetetlennek mutatkozik. A bölcs gondolkodás előnye hosszabb távon mutatkozik meg.

Az emberi szabadság mibenléte és foka ősrégi kérdés. Az állat szabadságáról azért nem beszélünk, mert az állat azt teszi, amit az adott helyzetben az ösztönei előírnak. Ugyan az állatnál is számít, hogy mit tanult meg, de egy adott helyzetben egy állatfajta egyedei nagyjából mindig ugyanúgy viselkednek. A tapasztalatok és a nevelés különbözősége miatt is érthető, hogy adott helyzetben különböző emberek mást-mást tehetnek. Ez viszont még nem jelenti azt, hogy az ember szabad. Mint ahogyan az emberi agy működését ismerettük, a döntéseinket a tudattalan dolgozza ki, a tudatos szintre csak a döntés mérlegelése, a rábólintás vagy az elvetés vagy a visszaküldés marad. A tudattalan tartományban az egyes döntéseket a körülmények, az ösztönök, a tapasztalat, a tanulás, a nevelés eredményeinek összegződése, kölcsönhatása alakítja ki.

A kisgyermeket még nem tekinthetjük igazán szabadnak, mivel egy adott helyzetben azt cselekszi, ami akkor a leggyorsabban eszébe jut. Azaz azt teszi, ami az öröklötten ottlévő és a tanulással, tapasztalással odakerült dolgokból a tudattalan a legegyszerűbben ki tud dolgozni. Nem jó, ha az ember felnőttként is így viselkedik, azaz azt teszi, ami az adott pillanatban éppen a legkézenfekvőbb, a legkönnyebb. Az ilyen ember a tudatos szintjének gyengesége miatt sem mondható szabadnak. Csak sodródik a világban és a különböző világi tényezők azt teszik vele, amit éppen akarnak.

Az emberi agy jellemzőit tekintve megfogalmazhatjuk, hogy miben állhat az ember szabadsága. Az

ember akkor nevezhető szabadnak, ha annyira öntudatosává válik, hogy személyként, felelőssége tudatában hozza meg döntéseit. Annál szabadabbak vagyunk, minél erősebb bennünk a tudatos szint ellenőrző és mérlegelő szerepe. Továbbá, ha nem is olyan könnyen, de befolyásolhatjuk a döntéseinket kidolgozó tudattalan agytevékenységet is. Ez utóbbi kialakításában elsősorban a szüleink és nevelőink voltak a meghatározóak.

Arról felmenőink nem tehetnek, hogy milyen öröklött tulajdonságokat, ösztönöket hagyományoztak ránk, de hogy mennyire szerettek, miként foglalkoztak velünk, önkéntelenül is milyen mintákat adva neveltek, arról már igen. Ezek eredményeképpen forrott ki 25 éves korunkra világszemléletünk, alakult ki önmagunkhoz, másokhoz és a világ dolgaihoz való viszonyunk. A tudattalan tartomány ezek alapján dolgozza ki döntéseit, amit tudatosan igazából már csak ellenőrizni és keretek között tartani tudunk.

Ha 25 éves korunkra nagyjából rögzül is a világszemléletünk, változásra ezután is van lehetőségünk. Megtehetjük, hogy többet olvasva, jobb társaságot választva, életmódot változtatva, többet és mélyebben imádkozva, vagy csak eltávolítva szobánk faláról a lelki egyensúlyt felkavaró képeket, megszüntetve a kereskedelmi csatornák hallgatását és nézését stb. módosítjuk agyi rendszereinket. Így egy idő, pár nap, hét vagy hónap után világszemléletünk és önmagunkról alkotott képünk is módosulni fog és döntéseink is jobbak lehetnek.

A felnőtté váló ember igazából abban szabad, hogy mit tesz az életfelfogásának középpontjába, azaz elfogadja-e a szülei, a közösség által ráhagyományozott világszemléletet. Ha választott, akkor döntéseit, cselekedeteit az fogja vezérelni. Ha elfogad, elhisz, bizalmába fogad egy eszmerendszert, annyira, hogy az áthatja gondolkodását, akkor mérlegeléseit, mit tart fontosnak és mit nem, ez az eszmerendszer fogja meghatározni.

A vallásos felfogás szerint a hit szabaddá tesz. Ez a sokak által érthetetlen állítás éppen a fent kifejtettek alapul. A hívő embert példaképek, erkölcsi rendszer, minta vezérlik és ezek mélyen, agyi hálózatait megfelelően alakítva rögzültek benne. Továbbá tudatos szinten ezeknek megfelelően határoz. Ennek birtokában nem sodródik, hanem ezek alapján hozza meg döntéseit. A vallásos lelkület a mindennapos döntéseket meghatározó módon segíti, vezeti, és ezzel személyné, szabaddá teszi az embert. Az ember lelkiségét átható vallásos érzésen kívül más, magasabb értékeket hordozó bölcséleti, erkölcsi rendszerek is szabaddá tehetik az embert.

Ha az értelmes, sokat tudó emberek közössége úgy tekinti az embert, mint a legértelmesebb állatot, akkor az a közösség egyben az emberi szabadságról is ítéletet alkotott. Csak az adott pillanat határozza meg a döntést, a magasabb értékrend nem hat. Az ember ilyenkor inkább csak megél és nem él igazából. Ha a mindennapokat ez az életfelfogás határozza meg, akkor a csak a mára tekintő, sodródó életmód hosszabb-rövidebb időn belül elpusztítja a közösséget. Sorsuk olyan, mint a nagy sebességgel száguldó, ám az utat csak pártucát méterre belátó jármű utasainak végzete, amikor is a vezető nem veheti észre időben az úton előttük keresztbefordult kocsit. A magasabbrendű értékrendszerbe hit és a bizalom, az ember felfelé tekintő természetét erősíteni kívánó szemlélet a fenntartható és fejleszhető emberi műveltség alapfeltétele.

Valamennyi vallás a látható, érzékelhető világ egy alapvetően fontos tulajdonságára hívja fel figyelmet. Arra figyelj ember, hogy a világ rendezett egész, és ennek megfelelően élj. Te is fontos vagy, a te léted sem a vakvéletlen eredménye. Ha a világ rendjének megfelelően élsz, számíthatsz arra, hogy a rend létrehozója és fenntartója gondot visel rád is. Az egészre nézz és az határozza meg, éppen mit kell tenned, mi legyen számodra a fontos, mire törekedj, mit igyekezzél elkerülni.

A mélyen hívő ember hatalmas erőfeszítésekre képes. Gyakran olyan dolgokra is vállalkozik, amelyekhez tárgyilagosan mérlegelve nem fogna hozzá. A hit, a hit által áthuzalozott agya viszont olyan, sokszor emberi erőt meghaladó teljesítményekre teszi képessé, amelyeket másképpen nem tudna véghezvinni.

A vallás a világról átfogó képet adva meghatározó módon alakítja az ember világszemléletét. Megóvja a máról hónapra éléstől, mintákat ad, hogy miként hozza meg mindennapos döntéseit. Ezeket a mintákat mélyen az emberbe vési, és az egyén ezek birtokában szabad emberként hozhatja meg döntéseit. Istenben bízva az ember hatalmas teljesítményekre válik képessé. Az előtte feltáruló világkép összehasonlíthatlanul

színesebb és gazdagabb életet ad számára, mint amelyet a máról holnapra élő ember megélhet. A hit adta lelkielő olyan tényező, amely a vallásos ember életét felmérhetetlenül gazdaggá és értékessé teheti.

A hívő ember így nemcsak szabadságban, magasabbrendű értékekre hangolva él, hanem életének mindennapjai is színesebbek, élettel teltebbek. A vallás nemcsak az ember életének biztonságát alapozza meg, hanem az életet tartalommal tölti meg és a létezés szinte kimeríthetetlen gazdagságának feltárására is ösztönzi az egyént.

Az ember világszemléletének alapjait, mint tárgyaltuk, öröklött adottságai, a magzatként és kisgyermekként a másoktól kapott minták határozzák meg. A világszemlélet egésze a nevelés, a tanulás és a tapasztalatok összegződésének eredményeképpen 25 éves korra szilárdul meg. Mint említettük, ha az ember elméje a világszemléletének nem megfelelő dolgot egyszerűen figyelmen kívül hagyja, vagy ha kénytelen észrevenni, akkor azt egyszerűen tagadja, tévesnek minősíti, csak átmenetinek tartja, stb. Ha viszont az értelmével felismeri, hogy a világ más, mint amilyennek eddig tartotta, nehéz helyzetbe kerül. Magatartásának, életvitelének megváltoztatása egyáltalán nem olyan egyszerű. Ugyanis a benne kialakult gondolkodásmódon igen nehéz változtatni. Bár tudja, hogyan kellene viselkednie, elméje még a korábbi rendszer szerint hozza a döntéseket. Az agyi hálózatok áthuzalozódásához hatalmas mennyiségű idő és munka szükséges.

Az agyműködés mikéntje magyarázatot ad arra az érthetetlennek tűnő jelenségre, hogy az ember akarna valamit és bár szándéka véghezvitelének nincs nyilvánvaló akadály, mégsem tud úgy viselkedni, ahogyan szeretné. Bizonyos dolgokra egyszerűen képtelen vagyok, minden látható külső ok nélkül. Tudatosan ugyanis hiába akarok valamit, ha a tudattalanom nem javasol olyan döntést, ami lehetővé tenné számomra a kívánt viselkedést. A tudatos részem csak azok közül tud választani, amit a tudattalan eléműt, ezért továbbra is teszem azt, amit amit nem tartok jónak.

Az ember régóta gyötrődik ezzel. Nem tudja felfogni, hogy miért nem tud az értelmével és az akaratával elboldogulni a világban, mi van benne, ami nála erősebb. Miért nem képes a vallási vagy erkölcsi törvények szerinti életre, miért kell állandóan szembenézni gyengeségével? Pál apostol a rómabeliekhez írt levelének 7. részében megrendítő módon fogalmazza meg az ember gyötrődését: „Hiszen amit teszek, azt nem is értem, mert nem azt cselekszem, amit akarok, hanem azt teszem, amit gyűlölök. ... Mert tudom, hogy énbennem, vagyis a testemben nem lakik jó, minthogy arra, hogy akarjam a jót, van lehetőségem, de arra, hogy megtegyem, nincs. Hiszen nem azt teszem, amit akarok: a jót, hanem azt cselekszem, amit nem akarok: a rosszat.

Pál a magyarázatot az emberben lakozó bűnben találja meg. Mint a fent idézet részben írja: 'Mert gyönyörködöm az Isten törvényében a belső ember szerint, de tagjaiban egy másik törvényt látok, amely harcol az értelmem törvénye ellen és foglyul ejt a bűn tagjaiban lévő törvényével.' Pál most idézett mondata segít megérteni, mit ért ténylegesen a zsidó-keresztény felfogás a bűn alatt. Jakab apostol is így fogalmaz: Aki teheti a jót és nem teszi azt, bűne az annak (Jak. 4,17). A büntelenség tehát nem a világi viszonylagos mérce szerint értendő, hanem az isteni mérték szerinti világos gondolkodást, éberséget, alázatot, tisztaságot is jelenti.

A Pál apostol által leírt állapotban a kísértés erősebben gyötri az embert. A tudattalan igyekszik a saját jónak tartott megoldásait elfogadtatni, a tudatos részt meggyőzni arról, hogy igazából nem is annyira súlyos véték az, ha most enged. Az ember élete ilyenkor a bukások sorozata, az ezek fölötti kesergés és tehetetlenség érzése kegyetlenül gyötri az egyént.

A bennünk lévő bűn a belém rögződött rossz világszemlélet következménye. Arról, hogy ez bennem így rögzült, nem én tehetek. A szüleim, a környezetem által váltam ilyené, az általuk nyújtott minták hatottak rám, az öröklött adottságaim és a környezetem nyújtotta minták együttese tettek olyanná, amilyené lettem. Mint már szó volt róla, az ösztöneim ereje inkább csak erőforrások és nem sorsom egészének meghatározói, önmagukban sem nem jók, sem nem rosszak. Nem hibáztathatom szüleimet azért mert nem lettem tökéletes, hiszen ők is azt adták tovább, amit ők a felmenőiktől kaptak. Ahogy a zsidó-keresztény vallás megfogalmazza, a bűn eredendő bűn, az első emberekig nyúlik vissza. Az eredendő bűn láncolatában csak láncszem vagyok. A szüleimtől kaptam és a gyermekeimnek adom tovább.

Az anya és a környezet ártalmas megnyilvánulásai, a félelem, a harag, az indulatosság, durvaság stb. szerepet játszanak a magzat idegrendszerének, agyának fejlődésében, méghozzá a fejlődés legkezdetétől fogva, annak legérzékenyebb szakaszaiban. A legújabb kutatási eredmények szerint a korai környezeti hatások, az anyaméhben tapasztaltakkal kezdve, befolyásolják azt, hogy a genetikai örökség milyen módon határozza meg a személyiség fejlődését. Ezért a ma világra jött csecsemőt is terheli, hogy alapvető gondolkodási és érzelmi jellemzői nem annyira tökéletesek, mint amennyire lehetséges volna. Szentírásbeli kifejezéssel már ő is hordozza, viseli szülei romlottságát. Az eredendő bűn mai tudományos kifejezéseket használva tehát nem a genetikai örökségen keresztül, hanem a születő tudatosság magzatkori sérülésével kezd átadódni. A ma született csecsemő sorsát is meghatározza az a berögződött, az ember lehetőségeit erősen beszűkítő, torzító gondolkodási rendszer, amit a szülőktől örököl a gyermek és amit a vallás eredendő bűnként tart számon.

Az ember Isten képmása. Az Istenhez való hasonlóság az értelmesség mellett azt is jelenti, hogy öntudatos, az én-te kapcsolatra, szeretetre képes, erkölcsi lények, személyiségek vagyunk, akik szabadon, felelősen döntünk. Az ember a Paradicsomban, az Éden kertjében szinte bármit tehetett, két kivétellel bármely fa gyümölcsét fogyaszthatta, mindennel rendelkezhetett. Isten hatalmába adta a kertet, az ember uralkodhatott valamennyi földi teremtmény felett. Az ember mint személy kapcsolatban állhat Istennel. Isten azért teremtette az embert saját képmására, hogy személyes kapcsolatban lehessen vele. Az istenképző ember megjelenése új lehetőségeket ad a teremtésre. Isten az ember megjelenéséig a törvényei által teremtett. Amint megjelenik az Istenhez hasonló értelmű ember, az olyan dolgokat tud létrehozni, kitalálni, megalkotni, amelyek addig nem léteztek.

Isten az embert a Föld urává, gondviselőjévé tette. Légy annak őrizője és és művelője, így szól a parancs. Azaz tartsd meg, ami benne érték és művelve a világot teremts benne újat. A jó és gonosz tudásának fájáról nem ehetett, ezt Isten határozottan megtiltotta neki. Hangsúlyoznunk kell, Isten nem a tudást tiltotta. Az kívánatos, lehetséges és feltétlen szükséges. Csak tudás birtokában lehet az ember a Föld ura. A tiltás inti az embert, ne higgye azt, hogy mindent tudhat, bármit magától átláthat.

Mivel az ember nem mindentudó, úgy kell élnie, döntenie a világban hogy minél inkább Isten világához illeszkedő, annak rendjéhez idomuló, azt gazdagító élete legyen. Azaz minden döntését gondosan megfontolva, a többi emberre, Isten teremtett világára és magára Istenre figyelve kell meghoznia. A kígyó azzal kísértette, ha eszik a fáról, akkor Istenhez hasonlóan mindentudó lesz. Az ember evett a fáról. Mindentudó természetesen nem lett, a kísértő becsapta. Viszont az ember úgy kezdett viselkedni, mint aki mindentudó, mint aki olyan mint Isten. A mindentudónak nem kell töprengenie döntései előtt. A bűnbeesés után az ember sem töprengett sokat azon, hogy mit csináljon. Tudok én mindent, amire nekem szükségem van, amit meg nem tudnék, az úgy sem fontos, véli és csak a saját feje után menve, a saját érdekeit követve dönt. Nem veszi tekintetbe, hogy a döntései más emberekre és a természetre is hatnak és a rövidlátóan meghozott döntések eredményei egy idő után vissza fognak rá hatni. Ha nem pont rá, hát akkor az utódaira. Az elsötétült, rövidlátó ember döntései nyomán az élet megromlik, megjelenik a féltékenység, irigység, félelem, okatlan pusztítás és más, embert és világot romboló tényező. Az okos, ám korlátait fel nem ismerő, rövidlátó, bolond ember, aki nem az Istenre és a világra nézve dönt, hanem a maga elgondolása, érdeke alapján határozza meg a jó és rossz mibenlétét, tönkreteszi, elpusztíthatja önmagát és a természetet.

A bűnbeesés után az ember világhoz való viszonya azonnal gyökeresen megváltozott. Addig békében, bizakodva, félelem nélkül élhettek, elfogadva a teremtett világ Isten által kialakított rendjét. Utána, mivel ekkortól fogva már csak magukkal foglalkoztak és nem az isteni rend egészében élőként tekintették helyzetüket, rögtön mezítelenné, azaz kiszolgáltatottnak látták magukat. Félni kezdtek, elrejtőztek Isten elől, bizalmatlanokká váltak Isten iránt. A bűnbeesés végzetes következményekkel járt számukra. Az ember zuhanása hatalmas. Az elbutult, korlátoltá váló embert kiűzték az Éden kertjéből és a bűnbeeséssel az Isten és ember közötti közvetlen kapcsolat is megszűnt.

A vallások az emberi szenvedés, nyomorúság forrását éppen abban látják, hogy az ember nem ismeri fel értelme határait. Az eredendő bűn az önmaga korlátaira nem gondoló, a jó és rossz mibenléte felől önkényesen határozó ember életének velejárója. Az ilyen, sötétben botorkáló ember öntörvényű viselkedé-

sével sérti a világ rendjét, tönkreteszi sajátmaga és mások sorsát. A szűklátókörű, önző okosság egy ideig bizonyos előnyökhöz juttathatja követőjét, hosszabb távon azonban önpusztító.

Az eredendő bűn sötétségében tévelygő ember számára a zsidó út Istenhez a következő: Isten a választott népének, a zsidó népnek törvényt adott, hogy az ember tudja, miként kell élnie. A zsidó út Istenhez a törvény megtartása, ezáltal az erkölcsi tisztulás. Továbbá a törvényeknek megfelelően élő zsidó elkerüli az embert emésztő, felőrlő rosszat, sokkal több ideje marad arra, hogy olyannal foglalkozzék, amelyek az embert építik, így az egyén értelme is tisztul. A zsidó Istenhez vezető útja, hosszú, kitartó erőfeszítést, lankadatlan küzdelmet követel az embertől. Az iszlám, amelynek Mohamed után a legfőbb prófétái Jézus, Mózes és Ábrahám, szintén a törvények megtartására és Isten iránti feltétlen alázatra és engedelmességre inti az embert.

A keresztyénség a bajok gyökeréhez nyúlva arról beszél, hogy az ember megszabadulhat az eredendő bűn terhétől. Ugyan az ember bűnben született, de újjászülethet. Az újjászületés, ahogy a szó utal is rá, nem történhet az ember saját erejéből. Az embert az Isten egyszülött fiába, Jézus Krisztusba vetett hit szüli újjá. Az újjászületés az egyén tudatának áthangolódását jelenti. Az újjászületés hirtelen esemény, az egyén rádöbben arra, hogy eddigi élete nem az igazi élet volt, bűnös életet élt. Az újjászületésben Jézus Krisztus mint a romlatlan, tökéletes ember példaként ég belé a lelkébe, ő kerül a középpontba. Ha Krisztus viselkedése, tanításai, cselekedetei szolgálnak az élet vezérfonalául, akkor a világszemlélet gyökeresen átalakul. Továbbá Jézus Krisztus áldozata, amit értem is meghozott, hálára kötelez. Az emberben ösztönösen benne van a hála kifejezésének szükségessége. Ezzel az ajándékozó, ingyenes juttatásokat adó gyártók vissza is élnek. A Jézus Krisztus megváltó halála miatt érzett hála hatalmas, embert átalakító erő. Természetesen az is alakítja az embert, ha tudatosan, a maga erőfeszítésével is törekszik Isten törvényei, Jézus tanításai szerint élni és ez igen fontos, de a keresztyén élet meghatározó eseménye az újjászületés embert megragadó, átalakító ereje.

Valamennyi világvallásnak alapvető követelménye tehát az, hogy az ember a világ egészére, összhangjára tekintve gondolkodjon és tevékenykedjen. Az embernek tartózkodnia kell attól, hogy önző módon, csak a maga rövidlátó lelképzéseinek megfelelően éljen, attól, hogy magát mindentudónak képzelve tönkretegye önmaga és mások életét és rombolja a természetet.

Milyennek lássuk tehát világunkat? Valamennyi vallás arra hívja fel az ember figyelmét, hogy a világ rendezett, összefüggő egészet képez. Ez egyébként az emberek nagy többségének zsigeri érzése is. Ezt az érzést magzat és csecsemő korunkban ébred bennünk, ha édesanyánk szeretettel várt bennünket, és ha vele együtt a körülöttünk lévők is örültek születésünknek. Ezért a világot nemcsak a vallásos emberek, hanem az anyagelvűek nagy része is szép egésznek látja.

A bennünk lévő belső hangot azonban nagyon sokan nem hallják meg. E gyorsuló világban élés sok emberben azt az érzést kelti, hogy világ nem rendezett egészként viselkedik, hanem zavaros, azaz a világ folyását nem az összhang, hanem a gyors és váratlan változások sora határozza meg. Ezek a változások az ember számára jót és rosszat egyaránt hozhatnak. Ezért az embernek résen kell lennie, állandóan védekeznie kell a veszélyek ellen és ki kell használnia a kínálkozó esélyeket.

Ha az ember a világot zavarosnak látja, akkor igencsak tevékeny életet él. Állandóan tesz valamit, hogy védje magát és éljen a kínálkozó lehetőségekkel. Az ilyen ember elsősorban csak magára tud gondolni, másra nem jut ideje, energiája. A jelenben él, nem tud igazából a jövővel vagy a múlttal foglalkozni. A világot rossznak látja, ugyanis a jót nem nagyon veheti észre, azt ugyanis csak a dolgok folyamatát szemlélve fedezhetné fel, de a szemlélődésre, hosszabb időszakok áttekintésére nincs ideje és ereje. A jövőre is csak úgy tud gondolni, ha ezt és azt még most megcsinálom, akkor majd jobb lesz. Az ilyen ember nem tud megnyugodni, nem élhet teljes emberi életet. Mivel csak a pillanatnak él, elhasználja a világ erőforrásait és így elpusztítja az emberiséget is. Mivel a világ kuszaságát elsősorban az ember és nem a természet okozza, a világot zavarosnak látó emberek felszaporodása növeli a világ összevisszaságát. Emiatt egyre több ilyen ember jelenik meg, egyre kevesebb időnk jut egymásra, a gyermekeinkre. A zavarodottság növekedése a társadalom és a világrend összeomlásához vezet.

A világot szép egésznek tartó ember is látja a világ kuszaságait, ezt azonban a világ rendjének velejárájaként kezeli. Csak olyan veszélyek ellen védekezik komolyabban, amelyek ellen tényleg védekezni kell és az esélyek közül csak azokat használja ki, amelyekkel élés összhangban van a világ szép rendjével. Ezért nem hajszolja annyira magát, mint a zűrzavarosnak látott világban élő, túlzottan tevékeny ember, viszont amit tesz, az építi a világot, szebbé teszi azt.

Mivel a vallásos ember hisz abban, hogy a világ értelmes alkotás, áll felette valamilyen felsőbb szellemi erő, ezért gondolkodásában meghatározó szerepet játszik a jövőre való tekintés. Bízva az isteni gondviselésben, az ember sokkal többet tud elviselni, képes sokmindenről, hacsak időlegesen is lemondani. A vallásos világszemlélet, a példaképek az embert vezetve lehetővé teszik, hogy valóban szabadon dönthesse, élhessen. A vallásosság ezért a társadalom és a világ rendjét alakító és fenntartó tényező, mással aligha helyettesíthető.

A megszentelődés fontos jele lehetne az, hogy bár az eredendő bűn láncában láncszemek vagyunk, de az áteredő bűn erejét mérsékelhetjük, ha születendő gyermekeinkre jobban odafigyelünk és igyekszünk őket minden erőnkkel szeretni és odaadóan nevelni.

A természet iránti figyelmünket kell, hogy tanúsítsa az, hogy igyekezzünk teljesíteni Isten parancsát, hogy a földet ne csak műveljük, hanem őrizzük is azt. Azaz meg kell tartóztatnunk magunkat, nem szabad a természeti értékeket minden módon az emberi gazdasági érdekek alá rendelni. Ezt az isteni parancsot sértettük meg talán a legsúlyosabban az emberi történelem során. Szinte minden lehető, igénybevehető természeti erőforrást kihasználtunk, növényeket, állatokat kipusztítottunk vagy élhetetlenül szűk területre szorítottuk őket és ezért ki fognak pusztulni. Ezzel nemcsak a természetet sebeztek meg, hanem egyúttal az emberiség létét is kockáztatjuk. Mindennek a jóvátétele, a menthetőt menteni és megőrizni talán legfontosabb feladatunk.